

מנהג ארם צובה

התרת נדרים לפני חודש אלול ובערב ר"ה ויוה"כ

"מנהג ארצנו אר"ץ חלב שהרבנים הגדולים והדיינים הם הן באים לביהכ"נ בער"ח אלול ובער"ה ובעיוה"כ להתיר לקהל לפי שהתרה זאת נכלל בהתרת נזיפות וחרמים ולזה צריך שיהיו המתירים ראויים להתיר... " [הג"ר אברהם חמוי זצ"ל¹].

ובק"ק יסוד הדת יע"א עושים התרת נדרים בכ' באב (מ' ימים לפני ראש השנה) בער"ה ובעריוה"כ².

וכן עי' בדבריו של הג"ר יוסף שעיו זצ"ל ברשימותיו למנהגי אר"ץ כת"י: "בליל כ' באב עושין התרת נדרים ובאים כל הק"ק לבית הכנסת הגדולה ואומר הרב דברי כבושין ומוסר לק"ק כמו שעה³, ואחר כך מתחיל שמעו נא וכו' ואחר כך עושין לו הרבנים התרה, ואז יושב ועומדין בית דין ומבקשים התרה".

וכן אמר לי הג"ר יצחק טוויל שליט"א שבליל ההתרה לא היה אדם שלא היה מגיע לבית הכנסת אנשים נשים וטף, ואביו מו"ר חכם משה טוויל זצ"ל היה דורש (ובין דבריו היה מדבר אודות תלבושת הנשים שלא התלבשו בצניעות). ושהיו שלשה חכמים שהיו עושים ההתרה, וכל אחד היה קורא קטע, והיו עושים את זה בפני עשרה חכמים. ועי' בדרך אר"ץ⁴.

וכתב הג"ר יוסף שעיו זצ"ל⁵: "וזה הנוסח: 'אם עברנו על שום דבר שנתחייבנו עליו נזיפה או ארור או נדוי או חרם או שמתה או קללה בין

¹ בית אל [דיני התרת נדרים או' לב].

² ואמר לי החזן אברהם כפיף הי"ו שעושים התרה ביום יט או כ באב, עשרה ימים לפני ר"ח (ארבעים יום לפני ר"ה), ולפעמים דוחים אותה למוצאי שבת. וכן אמר לי האסתאד' דניאל בינכר דוויך הי"ו שעושים ההתרה בשבת הסמוך לכ' אב כי שאז נמצא רוב הקהל.

³ וכן עי' למוה"ר יעקב דוויך זצ"ל [שארית יעקב עמ' פא במהדו' אהבת שלום]: "על כן נהגו בכל תפוצות ישראל לעשות התרת נדרים קודם ראש השנה ארבעים יום, שכל מי שמתחייב נידוי אין תפלתו עולה לפני הפרגוד ארבעים יום, כך כתבו המפרשים ז"ל. ונהגו (לעמוד) [להעמיד] זקן לאמר דברי כבושין".

⁴ עמ' קה.

⁵ ברשימותיו למנהגי אר"ץ כת"י.

מפי⁶ השכינה בין מפי ב"ד של מעלה ובין מפי ב"ד של מטה בין מפי עצמנו בין מפי אחרים בין בעוה"ז בין בעוה"ב הרי אנחנו שבים בתשובה שלמה ונשפוך את נפשנו לשאול מיילה וסליחה וכפרה מן השמים ומן הבריות ונשאל ממעלתכם שתתירו לנו מכל הנזיפות והארורים והנדויים והשמתות והקללות שנתחייבנו ושנכשלנו בהם עד היום הזה' ותכף עונים להם 'מותרים לכם' ג"פ 'שרויים לכם' ג"פ 'אין כאן נדרים ולא שבועות ולא קללות ולא הסכמות ולא הנהגות ולא נזירות ולא חרמים ולא אסורים ולא קונמות אבל יש כאן מחילה וסליחה וכפרה והותרו כולן' ועומדין ב' רבנים אחרים ועושים כסדר הזה עד תום כל הרבנים שבתובה, ואחר כך כללות הק"ק, ומתפלליין ערבית וחוזרין לביתם בהרהורי תשובה".

וכך סדר התרת נדרים (בק"ק יסוד הדת יע"א): עשרה יושבים בתיבה⁷ של הביה"כ ובתחילה החכם והקהל עומדים והחכם אומר בקול רם: "שמעו נא רבותינו..."⁸ ואחרי זה אומר החכם: "אם עברנו..."⁹ והעשרה היושבים אומרים: "... מותרים לכם...". ובזמן שהיושבים אומרים ההתרה, הקהל מכים בלבם כמו שעושים בתחנון¹⁰, ואח"כ אומרים: "יהי רצון... שכל הקללות... ושוב חלק מהעשרה שהיו יושבים, עומדים, והגדול שבהם אומר "אם עברנו... (והכל כנ"ל). ושוב פעם עומדים אלה שהיו בישיבה והגדול שבהם אומר בקול וכו' כנ"ל¹¹.

ובערב ר"ה ועיוה"כ עושים ההתרה אחר שחרית ואומרים אחריה "יהי רצון מלפניך... האל הגדול הגבור והנורא..." כנדפס בסדר סליחות

⁶ כתוב 'כפי' אבל נדצ"ל מפי.

⁷ וכן אמר לי החזן אברהם כפיף הי"ו.

⁸ ויש שאומרים את זה ויש שרק שומעים. וכן אמר לי החזן אברהם כפיף הי"ו שהחכם שחיבר ע"ה היה קורא בקול רם "שמעו נא רבותינו...". ומי שהיה לו ספר היה קורא גם כן בקול נמוך, ומי שלא היה לו ספר היה מקשיב. וכן אמר לי האסתאד' דניאל בינכר דוויך הי"ו שצורת אמירת התרת נדרים היא שהחזן אומר בקול רם והצבור בלחש. ושמעתי ממו"א הג"ר יצחק ענתבי סקה שליט"א שאחד אומר והשאר שומעים ויוצאים בשמיעה (כנ"ל) וכן שמעתי בשם הג"ר יצחק מזרחי שליט"א (מח"ס בינת אמת).
⁹ כנ"ל.

¹⁰ 'אשמנו בגדנו...'. לעומת זה החזן אברהם כפיף הי"ו אמר לי שהאנשים האומרים "ההתרה" דהיינו "שמעו נא רבותינו... כשאומרים להם "מותרים לכם... לא מכים באגרוף על החזה.

¹¹ כ"ז מפי ד"ר נסים טוויל הי"ו.

שהו"ל מו"ר חכם יצחק שחיבר ע"ה. ובזמן החכם שחיבר ע"ה אחר מסירת המודעה היו אומרים "רבי חנניא ... " וקדיש על ישראל. וח' מנחם זיאת זצ"ל היה הולך עם עוד שנים לכמה בתים ועושה להם התרה ומתחיל באמירת "מותרים לכם... " בלא שבני הבית יאמרו שום דבר לפני כן¹². ושו"ר לרבי יוסף ידיד זצ"ל¹³ שכ': "באר"ן נהגו מלמדי תינוקות לסבב בערב ר"ה ובערב יוה"כ לילך מבית לבית להתיר לנשים נדרים ושבועות ונותנין להם שכר"¹⁴.

מתוך ספר

מעגלי אר"ן

על מנהגי ארם צובה במעגל השנה והחיים

(הנמצא בשלבי עריכה)

ע"י שלמה ב"ר יצחק ענתבי סקא ס"ט

ירושלים תובכ"א אלול תשע"ט

להערות והארות: shelosacca@gmail.com

¹² כ"ז מפי ד"ר נסים טוויל הי"ו.

¹³ ימי יוסף בתרא [יו"ד סי' ח עמ' קלב].

¹⁴ וע"ש שדך "אי מהניא התרה כזו שמקבלים עליה שכר".